

Het humanistisch hart Erasmus¹

Op zoek naar Erasmus

Heeft Nederland wel flair en visie genoeg om ter gelegenheid van het 500^{ste} geboortjaar van Erasmus aan de wereld voldoende duidelijk te maken, dat de jonge intellectuelen en kunstenaars die, in de strijd om vrede en een universele wereld, een nieuwe “internationale” aankondigen, juist datgene vertegenwoordigen wat Erasmus voor het eerst in zijn grondgedachten heeft gezien, beleden en zo goed mogelijk geleefd?

De nieuwe wereld van Erasmus, de wereld van rede en geest, van de taal als het universele dat de mensen verbindt, van de cultuur als een over alle grenzen en tegenstellingen heen gespannen rijk van onderlinge verstandhoudingen, van dialoog in plaats van oorlog, van redelijkheid in plaats van honger naar macht en geld. Deze nieuwe wereld van Erasmus en het humanisme is een rijk van het woord, van rede en dialoog, van vrede en verdraagzaamheid en van een universele cultuur.

Bazel is *de* stad van Erasmus. Zijn vriendenkring daar keerde zich tegen fanatisme, haat en onverdraagzaamheid. Daar klopte het humanistisch hart van Europa. Het hart van Erasmus.

De actualiteit van Erasmus

Tot op heden hebben de meeste intellectuelen de actualiteit van Erasmus' humanistische grondideeën m.b.t. de huidige wereldproblematiek ontzegd. Zij bleven daardoor beperkt tot een utopie van een kleine elite. Ver van de sociale en maatschappelijke problemen.

Tijdens de “culturele revolutie” van 1968 leek daar een eind aan te komen. Toen jonge studenten en kunstenaars weigerden zich te laten manipuleren door politieke machten. Zij streefden naar de dialoog in plaats van geweld, naar discussie en kritische toetsing, ook naar denken als zelfkritiek. Zullen zij in staat zijn een cultuur te scheppen waarin wereldvrede heerst? Dat kunnen we niet overlaten aan de heersende politieke machten, structuren en technologie. Onze wereld kan er één worden van tolerantie, van dialoog, van ware vrijheid en rechtvaardigheid.

Erasmus handelde uit één groot en konsekvent volgehouden beginsel: hij wilde zich door niets en niemand, geen partij of macht laten manipuleren. Erasmus formuleerde het standpunt van de “cultuurdrager”, de mens van de culturele revolutie. In die geest heeft hij als eerste zichzelf tot een niet-burger en tot wereldburger verklaard.

Humanisme en pacifisme

Tegenover de bekende doodoener dat pacifisme niet meer is dan een halfzacht ideaal, staat het beslissende feit dat als men een wereld van vrede wil verwerkelijken, één voorwaarde tenminste vervuld moet zijn: het afzweren van de gedachte dat de oorlog tot de natuur van de mens behoort, tot de kwalen of straffen waarmee deze nu eenmaal moet leven.

Elke kans op het creëren van de mogelijkheden voor een waarlijk vredige wereld heeft als principiële voorwaarde een visie op de mens en zijn geschiedenis, op grond waarvan de oorlog als een onnatuurlijkheid wordt gesteld en veroordeeld, hoe goed men de oorzaken die tot oorlog leiden kan onderkennen.

Een dergelijke principiële veroordeling van de oorlog als iets dat met het wezen van de mens in strijd is, kunnen wij voor het eerst alleen bij Erasmus hebben gehoord.

Wat Erasmus heeft gezien en wat binnen een hiërarchische orde kon hopen te bereiken, is heden ten dage het uitzicht van velen: pacifisme als de wetenschap deel te hebben aan de ontwikkeling welke door de opvolgers van Erasmus' humanisten naar een noodzakelijk einde zal worden gevoerd.

Wanneer ooit een grote Hollander na zijn dood slechts als een historische schaduw heeft voortgeleefd om op het ogenblik weer als levend te worden ontdekt, dan is het Erasmus, voorloper en pionier van de culturele revolutie.

Rein Heijne, juni 2005

¹ Samenvatting van “De moed van een bange revolutionair. De wereldreis in vijf eeuwen van Erasmus”. Auteur Hans Redeker. Uitgave 1969. Het werd geschreven ter voorbereiding van het schrijven van een scenario voor een Tv-documentaire over de actualiteit van Erasmus